

KÉTNYELVŰ KLASSZIKUS KÖNYVTÁR

42. SZÁM

12.217/
42

MAUPASSANT

PÁRBAJ
UN DUEL

AZ EREDETI TELJES SZÖVEG ÉS HŰ MAGYAR FORDÍTÁSA

FRANCIÁBÓL FORDITOTTA:
KERESZTI ISTVÁN

BUDAPEST, 1921. LANTOS KIADÁSA

OSZK

12.217

42

PÁRBAJ – UN DUEL

Un duel.

La guerre était finie ; les Allemands occupaient la France ; le pays palpitait comme un lutteur vaincu tombé sous le genou du vainqueur.

De Paris affolé, affamé, désespéré, les premiers trains sortaient, allant aux frontières nouvelles, traversant avec lenteur les campagnes et les villages. Les premiers voyageurs regardaient par les portières ¹⁾ les plaines ruinées et les hameaux incendiés. Devant les portes des maisons restées debout, des soldats prussiens, coiffés du casque noir à la pointe de cuivre, fumaient leur pipe, à cheval ²⁾ sur des chaises. D'autres travaillaient ou causaient comme s'ils eussent fait partie des familles. Quand on passait les villes, on voyait des régiments entiers manoeuvrant ³⁾ sur les places, et, malgré le bruit des roues, les commandements rauques ⁴⁾ arrivaient par instants.

M. Dubuis, qui avait fait partie de la garde nationale de Paris pendant toute la durée du siège, allait rejoindre en Suisse sa femme et sa fille, envoyées par prudence à l'étranger, ⁵⁾ avant l'invasion.

La famine et les fatigues n'avaient point diminué son gros ventre de marchand riche et pacifique. Il avait

Párbaj.

Vége volt a háborúnak ; a németek elfoglalták Francia-országot ; az ország remegett, akár egy legyőzött birkózó, aki leverőjének térde alatt fekszik.

A fejét vesztett, kiéhezett, kétségbeesett Párisból elindultak az első vonatok, az új határok irányában, lassan szelve át a mezőket és a falvakat. Az első utasok az ablakból a legázolt síkságokat és a felgyújtott tanyákat szemlélték. A megmaradt házak kapuja előtt porosz katonák, fejükön rézhegyű fekete sisakkal, füstöltek pipájukból, széken lovagolva ; mások dolgoztak vagy beszélgettek, mintha a francia családok tagjai volnának. A városokat elhagyva, egész ezredeket lehetett látni, amint a nagy térségen gyakorlatoztak ; olykor a vonatkerekek dübörgésén át is hallatszott a harsány vezényszó.

Dubuis úr, aki Páris egész ostroma alatt a nemzeti őrség tagja volt, Schweitzbe utazott vejéhez és leányához, akiket előrelátóan a megszállás előtt küldött oda.

Gazdag és békés polg'rra valló gömbölyű hasát az éhség és a fáradalmak nem apasztották le. A borzasztó

subi ⁶⁾ les événements terribles avec une résignation désolée et des phrases amères sur la sauvagerie des hommes. Maintenant qu'il gagnait la frontière, la guerre finie, il voyait pour la première fois des Prussiens, bien qu'il eût fait son devoir sur les remparts et monté bien des gardes par les nuits froides.

Il regardait avec une terreur irritée ⁷⁾ ces hommes armés et barbus installés comme chez eux ⁸⁾ sur la terre de France, et il se sentait à l'âme une sorte de fièvre de patriotisme impuissant, en même temps que ce grand besoin, que cet instinct nouveau de prudence qui ne nous a plus quittés.

Dans son compartiment, deux Anglais, venus pour voir, regardaient de leurs yeux tranquilles et curieux. Ils étaient gros aussi tous deux et causaient en leur langue, parcourant parfois leur guide, qu'ils lisaient à haute voix en cherchant à bien reconnaître les lieux indiqués.

Tout à coup, le train s'étant arrêté à la gare d'une petite ville, un officier prussien monta avec son grand bruit de sabre sur le double marchepied du wagon. Il était grand, serré dans son uniforme et barbu jusqu'aux yeux. ⁹⁾ Son poil roux semblait flamber, et ses longues moustaches, plus pâles, s'élançaient des deux côtés du visage, qu'elles coupaient en travers.

Les Anglais aussitôt se mirent à le contempler avec des sourires de curiosité satisfaite, tandis que M. Dubuis faisait semblant de lire un journal. Il se tenait blotti ¹⁰⁾ dans son coin, comme un voleur en face d'un gendarme.

Le train se remit en marche. Les Anglais continuaient à causer, à chercher les lieux précis des batailles ; et soudain, comme l'un d'eux tendait le bras vers l'horizon en indiquant un village, l'officier prussien prononça en

eseményeket vígasztalan lemondással és az emberek vad-ságán kesergő szavakkal szenvedte végig. Most, hogy a határra ért, a háború befejeztével látta először a poroszokat, noha teljesítette kötelességét a sáncokon és nem egyszer állt őrt hideg éjszakákon.

Irtózáttal nézte ezeket a fegyveres, szakállas embereket, amint otthonosan tettek-vettek Franciaország földjén s lelkében a tehetetlen hazaszeretetnek valami lázát érezte, egyben az okosságnak nagy szükségével és új ösztönével, mely minket, franciákat többé nem hagyott el.

Az ő kocsiszakaszában nyugodt és kíváncsi szemmel nézdegélt két angol, akik azért jöttek, hogy lássanak. Szintén természetesek voltak mindketten és a maguk nyelvén társalkodtak, olykor átfutva útikönyvüket, amelyet hangosan olvastak, hogy bizton meglegljék a megnevezett helyeket.

Egyszer csak, amint a vonat egy kis város pályaudvarán megállt, nagy kardcsörtetve egy porosz tiszt szállt be a vagon kettős felhágóján. Magas volt, feszes egyenruhában és szakállából csak szeme látszott ki. Vörös szőrzete szinte láng volt, kissé világosabb hosszú bajusza kétfelé terpeszkedve, arcát keresztben kettéosztotta.

Az angolok mindjárt a kielégített kíváncsiság mosolyával kezdték nézni, míg Dubuis úr úgy tett, mintha újságot olvasna; lapított a szögletben, mint a tolvaj a csendőrrel szemben.

Megindult a vonat. Az angolok tovább beszélgettek, keresgéltek a csaták pontos helyét; és hirtelen, mikor egyikük kinyújtotta karját a látóhatár felé, megnevezve egy falut, a porosz tiszt hosszú lábát kinyújtva és hátra-

français, en étendant ses longues jambes et se renversant sur le dos :

— Ché tué touze Français tans ce fillage. Ché bris plus te cent brissonniers.¹¹⁾

Les Anglais, tout à fait intéressés, demandèrent aussitôt :

— Aoh ! comment s'appelé, cette village ?¹²⁾

Le Prussien répondit : « Pharsbourg. »

Il reprit :

— Ché bris ces bolissons de Français par les oreilles.¹³⁾

Et il regardait M. Dubuis en riant orgueilleusement dans son poil.

Le train roulait, traversant toujours des hameaux occupés. On voyait les soldats allemands le long des routes, au bord des champs, debout au coin des barrières, ou causant devant les cafés. Ils couvraient la terre comme les sauterelles d'Afrique.

L'officier tendit la main :

— Si ch'afrais le gommandement, ch'aurais bris Paris, et brûlé tout, et tué tout le monde. Blus de France !¹⁴⁾

Les Anglais, par politesse, répondirent simplement :

— Aoh ! yes.

Il continua :

— Tans vingt ans, toute l'Europe, toute, abartiendra à nous. La Brusse blus forte que tous.¹⁵⁾

Les Anglais, inquiets, ne répondaient plus. Leurs faces, devenues impassibles, semblaient de cire entre leurs longs favoris. Alors l'officier prussien se mit à rire. Et, toujours renversé sur le dos, il blagua. Il blaguait la France écrasée, insultait les ennemis à terre ; il blaguait l'Autriche, vaincue naguère ; il blaguait la défense acharnée et impuissante des départements ; il blaguait les mobiles,

vetve magát, francia nyelven megszólalt :

— Tizenkét franciát öltem meg abban a faluban. Száznál többet foglyul ejtettem.

Az angolok, nagy érdeklődve, rögtön megkérdezték :

— Aoh ! Mi a neve a falunak?

»Pharsbourg« — felelte a porosz.

S hozzátette :

— Ezeket a disznó franciákat fülüknél fogtam.

És Dubuis úrra tekintve, kevélyen nevetett szakállába.

Robogott a vonat, mindenütt csak megszállt tanyák között. Német katonaságot lehetett látni az útnak egész hosszában, a földek szélén, a sorompók mellett álltak, vagy a kávéházak előtt beszélgettek. Ugy elborították a földet, mint az afrikai sáska :

A tiszt hadonászott a kezével :

— Ha én lennék a kommandáns : bevettem volna Párist; felégettem volna mindent és megöltem volna mindenkit. Franciaország többé nem léteznék !

Az angolok udvariasságból feleltek, egyszerűen ennyit :

— Aoh, yes.

Ő folytatta :

— Húsz év mulva egész Európa, de az egész a mienk lesz. Poroszország erősebb, mint mindnyájan.

Az angolok, felfigyelve, nem feleltek többé. Arcuk szenvtelené vált, hosszú pofaszakállukkal viaszból valónak látszottak. Most a tiszt elkezdett nevetni. És, folyton hátra vetve magát, gúnyolódott. Kicsúfolta a tönkretett Franciaországot, megbántotta a leverte ellenfélt ; kigúnyolta a nemrég megvert Ausztriát ; ki a meggyék elkecseregett és eredménytelen védekezését, ki-

l'artillerie inutile. Il annonça que Bismarck allait bâtir une ville de fer avec les canons capturés. Et soudain il mit ses bottes contre la cuisse de M. Dubuis, qui détournait les yeux, rouge jusqu'aux oreilles.

Les Anglais semblaient devenus indifférents à tout, comme s'ils s'étaient trouvés brusquement renfermés dans leur île, loin des bruits du monde.

L'officier tira sa pipe et, regardant fixement le Français :

— Vous n'auriez bas ¹⁶⁾ de tabac ?

M. Dubuis répondit :

— Non, monsieur !

L'Allemand reprit :

— Je fous brie t'aller en acheter gand le gonvoi ¹⁷⁾ s'arrêtera.

Et il se mit à rire de nouveau :

— Je vous tonnerai un bourboire. ¹⁸⁾

Le train siffla, ralentissant sa marche. On passait devant les bâtiments incendiés d'une gare ; puis on s'arrêta tout à fait.

L'Allemand ouvrit la portière et, prenant par le bras M. Dubuis :

— Allez faire ma gommission, fite, fite ! ¹⁹⁾

Un détachement prussien occupait la station. D'autres soldats regardaient, debout, le long des grilles de bois. La machine déjà sifflait pour repartir. Alors, brusquement, M. Dubuis s'élança sur le quai et, malgré les gestes ²⁰⁾ du chef de gare, il se précipita dans le compartiment voisin.

Il était seul ! Il ouvrit son gilet, tant son cœur battait, et il s'essuya le front, haletant.

Le train s'arrêta de nouveau dans une station. Et tout à coup l'officier parut à la portière et monta, suivi bien-

gúnyolta a népfölkelőket, a hasznavehetetlen tűzértséget. Kijelentette, hogy Bismarck az elfogott ágyúkból ércvárost fog építeni. És csizmájával hirtelen Dubuis úr combja felé rúgott, aki, fülig elvörösödve, elfordította szemét.

Az angolok minden iránt közömböseknek látszottak, mintha egyszerre szigetországukban lettek volna bezárkózva, távol a világ zajától.

A tiszt elővette pipáját és mereven nézve a franciára, megszólította:

— Nem volna önnek dohányja?

Dubuis úr felelt:

— Nincs, uram!

A tiszt folytatta:

— Kérem, majd menjen és vegyen, ha a vonat megáll.

És újra nevetett:

— Majd adok borraivalót.

A vonat fűtyölt, futását meglassította. Elvonult egy pályaudvar félig leégett épületei előtt; aztán egyszerre megállt:

A német kinyitotta az ajtót és Dubuis urat karjánál megragadva:

— Tegye, amivel megbíztam, gyorsan, gyorsan!

Porosz csapat foglalta el az állomást. Más katonák a farács mentében állva, nézték. A mozdony már indulásra fűtyölt. Ekkor, hirtelen, Dubuis úr leugrott a kövezetre és az állomásfőnök minden tiltakozása ellenére, felszökött a szomszédos fülkébe.

Egyedül volt! Ugy dobogott a szíve, hogy ki kellett gombolnia mellényét; lihegve törülgette homlokát.

Újra megállapodott a vonat, más állomáson. És egyszerre az ajtóban megjelent a tiszt és fölszállt; nyomon

tôt des deux Anglais que la curiosité poussait. L'Allemand s'assit en face du Français et, riant toujours :

— Fous n'afez pas foulu faire ma gommission. ²¹⁾

M. Dubuis répondit :

— Non, monsieur !

Le train venait de repartir.

L'officier dit :

— Che fais gouper fotre ²²⁾ moustache pour bourrer ma pipe.

Et il avança la main vers la figure de son voisin.

Les Anglais, toujours impassibles, regardaient de leurs yeux fixes.

Déjà, l'Allemand avait pris une pincée ²³⁾ de poils et tirait dessus, quand M. Dubuis, d'un revers de main, ²⁴⁾ lui releva le bras et, le saisissant au collet, le rejeta sur la banquette. Puis, fou de colère, les tempes gonflées, ²⁵⁾ les yeux pleins de sang, l'étranglant toujours d'une main, il se mit avec l'autre à lui taper furieusement des coups de poing par la figure. Le Prussien se débattait, tâchait de tirer son sabre, d'étreindre son adversaire couché sur lui. Mais M. Dubuis l'écrasait du poids énorme de son ventre, et tapait, tapait sans repos, sans prendre haleine, sans savoir où tombaient ses coups. Le sang coulait ; l'Allemand, étranglé, râlait, crachait ses dents, essayait, mais en vain, de rejeter ce gros homme exaspéré, qui l'assommait.

Les Anglais s'étaient levés et rapprochés pour mieux voir. Ils se tenaient debout, pleins de joie et de curiosité, prêts à parier pour ou contre chacun des combattants.

Et soudain M. Dubuis, épuisé par un pareil effort, se releva et se rassit sans dire un mot.

Le Prussien ne se jeta pas sur lui, ²⁶⁾ tant il demeurait

kövezték a kíváncsisághajtotta angolok. A német a franciával szemben ült le s folyton nevetett:

— Ön nem akarta megtenni, amivel megbíztam.

Dubuis úr felelt:

— Nem, uram.

A vonat újra indult.

Szólt a tisztné:

— Le fogom vágni a bajuszát, avval töltöm meg a pipámat.

És kezét szomszédjának arca felé közelítette.

Az angolok még mindig közönyös arccal, mereven nézték.

A német már megfogott néhány szőrszálat és húzogálni kezdte, mikor Dubuis úr a kezével ellódította a karját s őt nyakon ragadva, ledobta az ülésre. Majd, feldühödve, homlokán dagadó erekkel, vérbenforgó szemmel, míg egyik keze fojtogatta: a másikkal megvadulva, ökölcsapásokat adott arcába. A porosz vonaglott, igyekezett kardot húzni, rajta fekvő ellenfelét magához szorítani. De Dupuis úr rásúlyosodott rengeteg hasával és ütötte-verte megállás nélkül, lélegzetvétel nélkül, már nem is tudva, hova ér az üteg. Folyt a vér; a német, fojtogatva, hörgött, kiköpte fogait, próbálta, hasztalanul, lerázni a beszámíthatatlan, testes embert, aki majd agyonnyomta.

Az angolok felkeltek és közelebb jöttek, hogy jobban lássanak. Álltak, tele gyönyörűséggel és érdeklődéssel, készek lettek volna fogadni a küzdő felek mindegyike ellen vagy mellett.

Egyszer csak Dubuis úr, a nagy erőfeszítéstől kimerülten, fölegyenesedett, aztán leült szó nélkül.

A porosz nem támadt rá, annyira meg volt zavarodva,

effaré, stupide d'étonnement et de douleur. Quand il eut repris haleine, il prononça :

— Si fous ne foulez pas me rentre raison avec le bistolet, che vous tuerai.²⁷⁾

M. Dubuis répondit :

— Quand vous voudrez. Je veux bien.

L'Allemand reprit :

— Foici la ville de Strasbourg, che brendrai deux officiers bour témoins, ché le temps avant que le train rebarte.²⁸⁾

M. Dubuis, qui soufflait autant que la machine, dit aux Anglais :

— Voulez-vous être mes témoins?

Tous deux répondirent ensemble :

— Aoh ! yes !

Et le train s'arrêta.

En une minute, le Prussien avait trouvé deux camarades qui apportèrent des pistolets, et on gagna les remparts.

Les Anglais sans cesse tiraient leur montre, pressant le pas, hâtant les préparatifs, inquiets de l'heure pour ne point manquer le départ.²⁹⁾

M. Dubuis n'avait jamais tenu un pistolet. On le plaça à vingt pas de son ennemi. On lui demanda :

— Êtes-vous prêt?

En répondant «oui, monsieur !», il s'aperçut qu'un des Anglais avait ouvert son parapluie pour se garantir du soleil.

Une voix commanda :

— Feu !

M. Dubuis tira, au hasard, sans attendre,³⁰⁾ et il aperçut avec stupeur le Prussien, debout en face de lui, qui chancelait, levait les bras et tombait raide sur le nez. Il l'avait tué.

kábultan a csodálkozástól és a fájdalomtól. Mikor lélekzethez jutott, azt mondta:

— Ha ön nem ad nekem elégtételt pisztollyal: meg fogom ölni!

Dubuis úr azt felelte:

— Amikor tetszik. Szívesen.

A német folytatta:

— Itt van Strassburg városa, két tisztet hozok segédnek, van idő, mielőtt a vonat tovább megy.

Dubuis úr, aki úgy lihegett, mint a gőzmozdony, az angolokhoz fordult:

— Akarnak-e segédek lenni?

Mind a ketten egyszerre feleltek:

— Aoh! yes!

S a vonat megállt.

Egy perc alatt talált a porosz két bajtársat, akik pisztolyokat hoztak s a sáncok közé mentek.

Az angolok minduntalan kivették az órájukat, sietették lépteiket és az előkészületeket, aggódva az idő miatt, hogy le ne késsenek a vonatról.

Dubuis úrnak sohasem volt pisztoly a kezében. Odaállították öt húsz lépésnyire ellenfelétől, megkérdezték:

— Készen van?

Mikor ő kimondta: »Igen, uram«, észrevette, hogy az egyik angol kifeszíti ernyőjét a nap ellen.

Egy hang vezényelt:

— Tűz!

Dubuis úr lőtt, találmra, azonnal és bámulva látta, hogy a porosz, aki vele szemben állt, megingott, feleremelte karjait és mereven előre, az orrára bukott. Megölte.

Un Anglais cria un «Aoh!» vibrant de joie, de curiosité satisfaite et d'impatience heureuse. L'autre, qui tenait toujours sa montre à la main, saisit M. Dubuis par le bras, et l'entraîna, au pas gymnastique, vers la gare.

Le premier Anglais marquait le pas, tout en courant, les poings fermés, les coudes au corps.

— Une, deux ! une, deux !

Le train partait. Ils sautèrent dans leur voiture. Alors, les Anglais, ôtant leurs toques de voyage, les levèrent en les agitant, puis, trois fois de suite, ils crièrent :

— Hip, hip, hip, hurrah !

Puis ils tendirent gravement, l'un après l'autre, la main droite à M. Dubuis, et ils retournèrent s'asseoir côte à côte dans leur coin.

Egyik angol, örömtől repesve, kielégített érdeklődésétől és boldog türelmetlenségében »Aoh!«-t kiáltott. A másik, aki állandóan kezében tartotta óráját, megragadta Dubuis úr karját és athléta lépésben vonszolta őt a pályaudvar felé.

A másik angol jelzette a lépéseket, szinte futva, kezét ökölbe, könyökét testéhez szorítva:

— Egy kettő! Egy, kettő!

A vonat indult. Felugrottak kocsijukba. Ekkor az angolok, utazósapkájukat fejükről levéve, meglengették, aztán háromszor egymásután kiáltották:

— Hip, hip, hip, hurrah!

Majd egyik a másik után, komolyan jobb kezét nyújtotta Dubuis úrnak és aztán visszaültek egymás mellé, szögletükbe.

OSZK

Centralna Szkoła Kultury

HALOTTVIRRASZTÁS
AUPRÈS D'UN MORT

Auprès d'un mort.³¹⁾

Il s'en allait mourant, comme meurent ³²⁾ les poitrinaires. Je le voyais chaque jour s'asseoir, vers deux heures, sous les fenêtres de l'hôtel, en face de la mer tranquille, sur un banc de la promenade. Il restait quelque temps immobile dans la chaleur du soleil, contemplant d'un oeil morne la Méditerranée. Parfois il jetait un regard sur la haute montagne aux sommets vaporeux, qui enferme Menton ; puis il croisait, d'un mouvement très lent, ses longues jambes, si maigres qu'elles semblaient deux os, autour desquels flottait le drap du pantalon, et il ouvrait un livre, toujours le même.

Alors il ne remuait plus, il lisait, il lisait de l'oeil et de la pensée ; tout son pauvre corps expirant semblait lire, toute son âme s'enfonçait, se perdait, disparaissait ³³⁾ dans ce livre jusqu'à l'heure où l'air rafraîchi le faisait un peu tousser. Alors il se levait et rentrait.

C'était un grand Allemand à barbe blonde, qui déjeunait et dînait dans sa chambre, et ne parlait à personne.

Une vague curiosité m'attira vers lui. Je m'assis un jour à son côté, ayant pris aussi un volume des poésies de Musset.

Halottvirrasztás.

Halálra vált — ahogyan haldokolnak a tüdőbetegek. Láttam az embert naponta, kétóra tájban leülni a szálló ablakai alatt, szemben a nyugodt tengerrel, a sétány egyik padjára. Egy darabig mozdulatlanul maradt a napmelegben, komoran nézve a Földközi tengert. Néha egy-egy pillantást vetett a Menton-t körülzáró magas, gőzölgő csúcsú hegyre ; aztán, nagyon lassú mozdulattal, keresztbe vetette hosszú lábát, amely olyan sovány volt, hogy csupa csontnak látszott, amely körül a nadrág szövete csakúgy löttyögött és felnyitotta könyvét, mindig ugyanazt az egyet.

Ilyenkor többé meg sem mozdult, csak olvasott a szemével és az elméjével ; egész szegény, elfogyó teste olvasni látszott, egész lelke elolvadt, beleveszett, bele ivódott abba a könyvbe, amíg csak a lehülő levegő meg nem köhögte. Akkor felkelt és hazament.

Szőkeszakállú, magas német volt ; szobájában reggelizett és ebédelt s nem beszélt senkivel.

Bizonytalan kíváncsiság vonzott hozzá. Egyszer aztán odaültem melléje, szintén könyvvel ; Musset egy verseskötetével.

Et je me mis à parcourir *Kolla*.

Mon voisin me dit tout à coup, en bon français :

— Savez-vous l'allemand, monsieur?

— Nullement, monsieur.

— Je le regrette. Puisque le hasard nous met côte à côte, je vous aurais prêté, je vous aurais fait voir une chose inestimable : ce livre que je tiens là.

— Qu'est-ce donc?

— C'est un exemplaire de mon maître Schopenhauer, annoté de sa main. Toutes les marges,³⁴⁾ comme vous le voyez, sont couvertes de son écriture.

Je pris le livre avec respect et je contemplai ces formes incompréhensibles pour moi, mais qui révélèrent l'immortelle pensée du plus grand saccageur de rêves qui ait passé sur la terre.

Et les vers de Musset éclatèrent dans ma mémoire :

*Dors-tu content, Voltaire, et ton hideux sourire
Vollige-t-il encore sur tes os décharnés?*

Et je comparais involontairement le sarcasme enfantin, le sarcasme religieux de Voltaire à l'irrésistible ironie du philosophe allemand dont l'influence est désormais ineffaçable.

Qu'on proteste et qu'on se fâche, qu'on s'indigne ou qu'on s'exalte, Schopenhauer a marqué l'humanité du sceau de son dédain et de son désenchantement.

Jouisseur désabusé, il a renversé les croyances, les espoirs, les poésies, les chintères, détruit les aspirations, ravagé la confiance des âmes, tué l'amour, abattu le culte idéal de la femme, crevé les illusions des coeurs, accompli la plus gigantesque besogne de sceptique qui ait jamais été faite. Il a tout traversé de sa moquerie, et tout vidé.³⁵⁾ Et aujourd'hui même, ceux qui l'exècrent

Hozzáfogtam *Rolla* olvasásához.

Szomszédom egyszer csak megszólít jó franciasággal:

— Tud ön németül, uram?

— Egyáltalában nem, uram.

— Sajnálom. Miután a véletlen minket összehozott, kölcsön adtam volna, megmutattam volna önnek valami fölbecsülhetetlent — ezt a könyvet a kezemben.

— Miféle könyv ez?

— Ez az én mesteremnek: Schopenhauernek volt a példánya és sajátkezű jegyzeteivel van ellátva. Minden lapja, amint látja, tele van kezeírásával.

Tisztelettel vettem át a könyvet és néztem a számomra felfoghatatlan jelzéseket, de amelyekkel halhatatlan gondolatait közölte az álmodozásnak e világon legnagyobb megtépezője.

És felötlöttek emlékezetemben Musset verssorai:

*Boldogan phensz-e, Voltaire? s vajjon még ott lebeg
Elborzasztó mosolyod kiszáradt csontjaid felett?*

S önkénytelenül összehasonlítottam Voltaire gyermekí gúnyolódását, vallásos szarkazmusát a német bölcselkedőnek ellenállhatatlan ironiájával, akinek hatása immár eltörülhetetlen.

Akárhogyan tiltakoznak ellene vagy haragusznak érte, méltatlankodjanak bár vagy lelkesedjenek rajta: Schopenhauer megbélyegezte az emberiséget, megvetésének és kijózanításának pecsétjével.

Mint kijózanult élvező, felborította a meggyőződéseket, a reményeket, a költői képzelet szülötseit, az ábrándképeket, szárnyát szegte a törekvéseknek, elrabolta a lelkek bizalmát, megölte a szeretetet, megdöntötte a nő eszményi kultuszát, kiirtotta a káprázatokat a szívekből, elvégezte a legóriásibb feladatot, amit valaha kételkedő teljesített. Gúnya általjárt mindenben, letarolt min-

semblent porter, malgré eux, en leurs esprits, des parcelles de sa pensée.

— Vous avez donc connu particulièrement Schopenhauer? dis-je à l'Allemand.

Il sourit tristement.

— Jusqu'à sa mort, monsieur.

Et il me parla de lui, il me raconta l'impression presque surnaturelle que faisait cet être étrange à tous ceux qui l'approchaient.

Il me dit l'entrevue du vieux démolisseur avec un politicien français, républicain doctrinaire, qui voulut voir cet homme et le trouva dans une brasserie tumultueuse, assis au milieu de disciples, sec, ridé, riant d'un inoubliable rire, mordant et déchirant les idées et les croyances d'une seule parole, comme un chien d'un coup de dents déchire les tissus avec lesquels il joue.

Il me répéta le mot de ce Français, s'en allant effaré, épouvanté et s'écriant :

» J'ai cru passer une heure avec le diable. «

Puis il ajouta :

— Il avait en effet, monsieur, un effrayant sourire qui nous fit peur, même après sa mort. C'est une anecdote presque inconnue que je peux vous conter si elle vous intéresse.

Et il commença,³⁶⁾ d'une voix fatiguée, que des quintes de toux interrompaient par moments :

— Schopenhauer venait de mourir, et il fut décidé que nous le veillerions tour à tour, deux par deux, jusqu'au matin.

Il était couché dans une grande chambre très simple, vaste et sombre. Deux bougies brûlaient sur la table de nuit.

dent. Sőt még ma is, még azok is, akik őt útálják, úgy látszik, hogy szellemükben akaratok ellenére is az ő elvének részecskéit hordozzák.

— Ön tehát közelebből ismerte Schopenhauert? — kérdeztem a némettől.

Ő szomorúan mosolygott:

— Egészen haláláig, uram.

És beszélt nekem róla, elbeszélte azt a szinte természetfeletti hatást, amelyet ez a különös lény tett mindenkire, aki hozzá közeledett.

Elmondta, hogyan találkozott az öreg romboló egy francia politikussal, aki tudományos meggyőződésből volt köztársasági érzületű, aki látni akarta azt az embert és egy népes, zajos sörházban találta meg tanítványai közepette: száradtan, ráncosan, felejtethetlen nevetéssel marva és tépve eszméket és véleményeket egyetlen szóval, mint a kutya szétrongyolja egy harapással a szövetet, amellyel játszik.

Elmondta nekem ennek a franciának mondását, aki megdöbbenve, szorongó szívvel távozott:

»Azt hittem: az ördöggel töltöttem egy órát.«

Majd hozzátette:

— Valóban, uram, valami rettentő mosolya volt, amely félelmet gerjesztett, még halála után is. Van erről egy úgyszólván ismeretlen történetem; elmondhatom önnek, ha érdekli.

És fáradt hangon, amelyet időnként heves köhögéshozam szakított félbe, elbeszélte:

— Mikor Schopenhauer elhunyt, elhatároztuk, hogy felváltva, páronként virrasztani fogunk felette egészen reggelig.

Nagy és igen egyszerű, tágas és komor szobában feküdt kiterítve. Az éjjeli szekrényen két szál gyertya égett.

C'est à minuit que je pris la garde, avec un de nos camarades. Les deux amis que nous remplacions sortirent, et nous vîmes nous asseoir au pied du lit.

La figure n'était point changée. Elle riait. Ce pli que nous connaissions si bien se creusait au coin des lèvres, et il nous semblait qu'il allait ouvrir les yeux, remuer, parler. Sa pensée ou plutôt ses pensées nous enveloppaient ; nous nous sentions plus que jamais dans l'atmosphère de son génie, envahis, possédés par lui. Sa domination nous semblait même plus souveraine maintenant qu'il était mort. Un mystère se mêlait à la puissance de cet incomparable esprit.

Le corps de ces hommes-là disparaît, mais ils restent, eux ; et, dans la nuit qui suit l'arrêt de leur cœur, je vous assure, monsieur, qu'ils sont effrayants.

Et, tout bas, nous parlions de lui, nous rappelant des paroles, des formules, ces surprenantes maximes³⁷⁾ qui semblent des lumières jetées, par quelques mots, dans les ténèbres de la Vie inconnue.

— Il me semble qu'il va parler, dit mon camarade. Et nous regardions, avec une inquiétude touchant à la peur, ce visage immobile et riant toujours.

Peu à peu nous sentions mal à l'aise, oppressés, défaillants. Je balbutiai :

— Je ne sais pas ce que j'ai, mais je t'assure³⁸⁾ que je suis malade.

Et nous nous aperçûmes alors que le cadavre sentait mauvais.

Alors mon compagnon me proposa de passer dans la chambre voisine, en laissant la porte ouverte ; et j'acceptai.

Je pris une des bougies qui brûlaient sur la table de nuit et je laissai la seconde, et nous allâmes nous

Reám és egy társamra éjjélkor került az örködés sora. A két jóbarát, akit felváltottunk, eltávozott, mi pedig leültünk az ágy lábánál.

Arca egyáltalán nem változott meg. Nevetett. Az a ránc, amelyet oly jól ismertünk, szája szögleténél bemélyedt, úgy tetszett nekünk, mintha mindjárt felnyitná szemét, mozogna, beszélne. Az ő gondolkodása vagy inkább: az ő gondolatai teljesen elborítottak minket, jobban, mint valaha, éreztük, hogy az ő lángszellemének légköre minket áthatott, birtokba vett. Az ő uralma most, hogy meghalt, még parancsolóbbnak látszott. Valami titokzatos járult e páratlan szellem hatalmához.

Az ilyen embereknek csak testük enyészik el, de ők maguk fennmaradnak; és a szívük megálltát követő éjtszakán, biztosítom önt, uram, ezek ijesztő emberek.

Elkezdtünk, egészen halkán, beszélgetni róla, visszaidézhén szavait, tételeit, meglepő maximáit, amelyek néhány szóban kifejezve, fénysugaraknak látszottak az ismeretlen Élet sötétébe vetítve.

— Ugy tetszik nekem, — mondta társam — mintha mindjárt beszélne. És néztük a mozdulatlan, állandóan nevető arcot olyan nyugtalansággal, mely a félelemmel határos.

Fokonként rossz lett a közérzetünk; valami nyomás bántott, ájulás környékezett. Dadogni kezdtem:

— Nem tudom, mi a bajom, de hidd el: beteg vagyok.

És akkor vettük észre, hogy a holttest hullaszagot terjeszt.

Társam erre azt indítványozta, hogy menjünk át a másik szobába, nyitva hagyva az ajtót. Beleegyeztem.

Felvettem az éjjeli szekrényről az egyik égő gyertyát, a másikat ott hagytam; átmentünk a szomszédos szoba

asseoir à l'autre bout de l'autre pièce, de façon à voir de notre place le lit et le mort, en pleine lumière.

Mais il nous obsédait toujours ; on eût dit que son être immatériel, dégagé, libre, tout-puissant et dominateur, rôdait autour de nous. Et parfois aussi l'odeur infâme du corps décomposé nous arrivait, nous pénétrait, écoeurante et vague.

Tout à coup, un frisson nous passa dans les os : un bruit, un petit bruit était venu de la chambre du mort. Nos regards furent aussitôt sur lui, et nous vîmes, oui, monsieur, nous vîmes parfaitement, l'un et l'autre, quelque chose de blanc courir sur le lit, tomber à terre sur le tapis, et disparaître sous un fauteuil.

Nous fûmes debout avant d'avoir eu le temps de penser à rien, fous d'une terreur stupide, prêts à fuir. Puis nous nous sommes regardés. Nous étions horriblement pâles. Nos coeurs battaient à soulever le drap de nos habits. Je parlai le premier.

— Tu as vu?...

— Oui, j'ai vu.

— Est-ce qu'il n'est pas mort?

— Mais puisqu'il entre en putréfaction?

— Qu'allons-nous faire?

Mon compagnon prononça en hésitant :

— Il faut aller voir.

Je pris notre bougie, et j'entrai le premier, fouillant de l'oeil toute la grande pièce aux coins noirs. Rien ne remuait plus ; et je m'approchai du lit. Mais je demeurai saisi de stupeur et d'épouvante : Schopenhauer ne riait plus ! Il grimaçait d'une horrible façon, la bouche serrée, les joues creusées profondément. Je balbutiai :

— Il n'est pas mort !

Mais l'odeur épouvantable me montait au nez, me

túlso végébe, leültünk, úgyhogy az ágyat és a halottat egészen megvilágítva láthattuk.

De az tovább is hatalmában tartott; az ember azt hihette, hogy anyagtalan szelleme, önállóan, kiszabadultan, mindenhatóan és uralkodóan, körülöttünk leng. Ezenfelül a feloszló tetem kellemetlen szaga is hozzánk érkezett, átjárt, undorító és bizonytalan érzéssel.

Egyszer csak valami a velőnkig megrengtetett: valami nesz, kis zaj jött a halott szobájából. Rögtön odatekintettünk és láttunk, igen uram, mind a ketten láttunk valami kis fehérséget gurulni az ágyon, leesni a szőnyegre és eltűnni egy karosszék alá.

Felugrottunk, mielőtt időnk lett volna gondolkodni, a buta félelem elvette az eszünket; menekülni szerettünk volna. Majd egymásra tekintettünk. Borzasztó sápadtak voltunk. Szívünk dobogását látni lehetett ruhánk szövetének emelkedésén. Én jutottam először szóhoz:

— Láttad?...

— Igen, láttam.

— Talán nem is halt meg?

— De hiszen már rothadni kezd!

— Mitevők legyünk?

Társam határozatlanul szólt:

— Meg kellene nézni.

Fogtam a gyertyát, elsőnek léptem be, tekintetemet az egész nagy szoba sötét szögleteibe szegezve. Nem mozdult meg semmi; az ágyhoz közeledtem. De elámúltam és megrémültem: Schopenhauer többé nem nevetett! Rettenetesen eltorzult az arca, szája csukva volt, orcái egészen beestek. Hebegni kezdtem:

— Nem halt meg!

De a borzasztó szag orromba szállt, fojtogatott.

suffoquait. Et je ne remuais plus, le regardant fixement, effaré comme devant une apparition.

Alors mon compagnon, ayant pris l'autre bougie, se pencha. Puis il me toucha le bras sans dire un mot. Je suivis son regard, et j'aperçus à terre, sous le fauteuil à côté du lit, tout blanc sur le sombre tapis, ouvert comme pour mordre, le râtelier de Schopenhauer.

Le travail de la décomposition, desserrant les mâchoires, l'avait fait jaillir de la bouche.

J'ai eu vraiment peur, ce jour-là, monsieur.

Et, comme le soleil s'approchait de la mer étincelante, l'Allemand phtisique se leva, me salua, et regagna l'hôtel.²⁹⁾

OSZK

— Csúszás Schopenhauer

Mozdulatlanul, mereven néztem őt, megzavarodva, mint valami látomás előtt.

Ezalatt társam, a másik gyertyát tartva, lehajolt. Majd megérintette a karomat, anélkül, hogy szólt volna. Követtem tekintetét és észrevettem a földön, az ágy melletti zsöllye alatt, fehérteni a sötét szőnyegen, nyitva: harapásra készen, Schopenhauer hamis fogsorát.

A feloszlás folyamata, az állkapcsot elernyesztve, kilökte a fogsort a szájból.

Ezen a napon, uram, igazán féltem.

És mert a nap közeledett a csillogó tenger felől, a tüdővésztes német felállt, elkészöntött és bement a szállóba

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

JEGYZETEK

1) kocsiajtó ablakkal. — 2) à cheval sur des chaises, előrefordítva a szék támláját, mintha az a ló nyaka volna. — 3) hadgyakorlatot tartani, gyakorlatozni. — 4) durva, rekedt. — 5) idegenbe, külföldre. — 6) alávetni magát, eltűnni. — 7) izgatott félelemmel. — 8) úgy rendezkedlek be, mintha otthon volnának. — 9) szakállas a szeméig. — 10) összekuporodott. — 11) az eltorzított, németes francia kiejtést a zöngés és zöngétlen mássalhangzók fölcserélése jellemzi: **tans** = **dans**, **bris** = **pris**. Tehát ez a mondat helyesen így hangzik: *J'ai tué douze Français dans ce village. J'ai pris plus de cent prisonniers.* — 12) Itt nem a kiejtés, hanem az igehasználát és a nem a hibás, helyesen: *comment s'appelle ce village?* — 13) *J'ai pris ces polissons...* — 14) *Si j'avais le commandement j'aurais pris Paris... Plus de France!* — 15) *Dans... appartiendra... La Prusse plus forte...* — 16) *pas.* — 17) *Je vous prie d'...* *quand le convoi...* — 18) *donnerai... pour boire.* — 19) *commission, vite, vite.* — 20) *kézmozdulatok.* — 21) *Vous n'avez pas voulu faire ma commission.* — 22) *Je vais couper votre.* — 23) *csipetnyi.* — 24) *a kéz hátával.* — 25) *földagadt halántékkal.* — 26) *nem vetette magát rá.* — 27) *Si vous ne voulez pas me rendre raison avec le pistolet, je vous tuerais.* — 28) *Voici... je prendrai... pour témoins, j'ai... reparte.* — 29) *lekésni az indulást.* — 30) *várás nélkül, haladéktalanul.* — 31) *szó szerint: Egy halott mellett.* — 32) *meghalnak.* — 33) *eltűnt.* — 34) *margó, lapszegély.* — 35) *kiűrített.* — 36) *elkezdte (t. i. elbeszélését).* — 37) *Általános értékű megállapítások, aforizmák.* — 38) *biztosítlak.* — 39) *Az itt adott kép Schopenhauerről természetesen teljesen hamis, de jellemző arra, hogy milyen torz fölfogás uralkodik a franciáknál erről a kiváló filozófusról.*

